

μασπής τὸ τῆς Εὐρώπης πυροβολικόν, τὰ κρητικὰ τάγματα ἐξηκόντιζον μετὰ δεξιότητος καὶ βώμης ἥτις ἐνεποίει τρόμον εἰς τοὺς πολεμίους». Ἄλλα πάντα ἡ τέχνη καὶ ἡ ἀνδρεία ὑπέκυψαν ἐπὶ τέλους εἰς τὴν ὑπερβάλλουσαν τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους δύναμιν καὶ τὴν ἐπιμονὴν τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτοῦ, οὕτως ὥστε ὁ φρούραρχος Μωροζίνης ἠναγκάσθη νὰ υπογράψῃ τῇ 27 Σεπτεμβρίου. 1669 τὴν συνθήκην τῆς παραδόσεως. Τῇ 4 Ὀκτωβρίου ἀπῆλθον τοῦ Χάνδακος οἱ Ἑνετοὶ καὶ πάντες σχεδὸν οἱ Ἰθαγενεῖς πολεμισταὶ καὶ κάτοικοι μετὰ τῶν ὄπλων καὶ τῆς κινητῆς αὐτῶν περιουσίας, κατεβιβάσθη ἀπὸ τῶν ὑπερηφάνων τειχῶν τοῦ Χάνδακος ἡ σημαία τοῦ Πτερωτοῦ Λέοντος καὶ ἀνεβιβάσθη ἡ τῆς Ἡμισελήνου.

Μετὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Χάνδακος οἱ Ἑνετοὶ διετήρησαν τὰ ἐπὶ τῆς βορείας παραλίας, κείμενα τρία θαλάσσια φρούρια τῆς Γραμβούσης, τῆς Σούδας καὶ τῆς Σπιναλόγκας. Ἐκ τούτων τὸ πρῶτον παρεδόθη μετὰ 23 ἔτη εἰς τοὺς Τούρκους ὑπὸ δύο ἐκ Καλαβρίας ἀξιωματικῶν τῆς φρουρᾶς, τὰ δὲ δύο τελευταῖα ἐγκατελείφθησαν τῷ 1715 εἰς τοὺς Τούρκους ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν πεισθέντων πλέον¹ περὶ τοῦ ἀδυνάτου τῆς ἀνακτήσεως τῆς νήσου, καὶ τοῦ ἀγοφελοῦς τῶν δαπανῶν πρὸς διατήρησιν τοιούτων φρουριῶν.

Τουρκικοὶ χρόνοι.

Μετὰ τὴν ἐξώσιν τῶν Ἑνετῶν οἱ Τούρκοι δὲν εἶχον εἰσέτι ἀποτελειώσει τὸ ἐν τῇ νήσῳ ἔργον τῶν εἶχον ἔτι νὰ καθυποτάξωσι τοὺς κατοίκους τῶν ὀρεινότερων μερῶν καὶ ἰδίως τοὺς Σφακινοὺς. Οὗτοι ἀπολαμβάνοντες ἐπὶ Ἑνετοκρατίας προνόμια καὶ ἀνεξαρτησίαν διωκοῦντο διὰ νόμων ἰδίων, οὐδόλως δὲ ἔστεργον νὰ ὑποταγῶσιν ἀμάχητῃ εἰς τοῦ νέου κατακτητοῦ τὴν δεσποτείαν, ἀλλὰ μαχμώτατοι ὄντες καὶ ἐρειδόμενοι ἐπὶ τῶν ἀπροσίτων αὐτῶν

(1) Ἐτη τινὰ μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Χάνδακος ἦτοι κατὰ μῆνα Ἰουλίῳ τοῦ 1692 Ἑνετικὸς Στρατὴς ὑπὸ τὸν Μοκενίγον ἀπρὸ βιβάσθεις εἰς Κρήτην ἐπολιορκήσῃ τὰ Χανιά. Τῆς περιστάσεως ταύτης ἐπωφελοῦμενοι οἱ Ἕλληνες τῆς Κρήτης ἤγειραν ὑπὸ τὸν Ἰω. Μαχαιριώτην ἐπανάστασιν, τὴν πρῶτην κατὰ τῆς Τουρκικῆς δεσποτείας, καὶ ἐκυρίευσαν τὸ φρούριον τῆς Κισάμου ἐνῶ δὲ τὸ κίνημα ἐξετείνετο καὶ εἰς τὰς ἀνατολικωτέρας ἐπαρχίας οἱ Ἑνετοὶ ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν τῶν Χανίων καὶ ἀπῆλθον εἰς Πελοπόννησον ἐγκαταλείψαντες τοὺς Κρήτας εἰς τὰς φοβερὰς τῶν Τούρκων ἀντεκδικήσεις.